

Araştırma Makalesi

İş 'Kazaları'nda İşçiyi Suçlayıcı Yaklaşımın Geçersizliği: Zonguldak Kömür Madenleri Örneği*

Nurhal ÇELİK**

ORCID: 0000-0001-5391-6061

Öz

Yapılan işten kaynaklı yaralanma ve hastalanmalar ve dahası işçi ölümleri Türkiye'deki çalışma hayatının yapısal bir sorundur. Sorun, çok boyutludur ve tıp, mühendislik, kimya ve sosyal politika başta olmak üzere farklı alanlarda bilimsel çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte, daha sağlıklı sonuçlara ulaşmak için birbirinden farklı çalışma koşullarına sahip üretim alanlarının ayrı ayrı incelenmesi yararlı olacaktır. Buna karşın, bu konuda yeterli bilimsel çalışmanın olmadığı görülmektedir. Var olan bilimsel çalışmaların büyük çoğunluğu, iş kazalarının işçilerin kusurlu davranışlarından kaynaklandığı görüşündedir. Resmi görüşlerin de bu yönde olduğu belirtilmelidir. Madencilik sektörü iş kazalarının en yoğun görüldüğü, bununla özdeşleşmiş sektörlerden biridir. Bu çalışma Zonguldak kömür madenleri özelinde meseleyi incelemektedir. Söylenildiği gibi, çok boyutlu olan bu olgu, bu çalışmada, üretim siyaseti ve sosyal politika açısından irdelenmektedir. Bu araştırma, epistemolojik olarak yanılıcı olduğu gerekçesiyle, işçiyi suçlayıcı görüşe karşı çıkmaktadır. İş kazaları olgusunun sağlıklı bir şekilde analiz edilebilmesi için üretim siyasetinin, çalışma ilişkileri düzeninin ve iş kazalarına ilişkin olarak uygulanan sosyal politikaların araştırılmasını ve çalışma ortamının yerinde incelenmesini sağlayacak bir epistemolojik yaklaşımın gerekli olduğu görüşü benimsenmektedir. Bu çalışma madenlere gidilerek çalışma koşullarına ilişkin yerinde yapılan gözlemler ve iş kazası geçirmiş olan işçilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bilgi ve bulgulardan hareketle iş kazalarının nedenleri araştırılmıştır. Sonuç olarak, kömür madenlerinde iş kazaları, her şeyden önce, karlılığın öncelikli olduğu kapitalist üretim tarzından ve buna göre oluşturulmuş hakim üretim siyasetinden kaynaklıdır. İş kazalarına karşı gerekli sosyal politikaların oluşturulmaması, yaygın kayıt dışı üretim ve istihdam, işçiler açısından kazaları daha da yıkıcı hale getirmektedir.

Anahtar kelimeler: iş kazaları, sosyal politika, üretim siyaseti, madencilik sektörü, Zonguldak

Makale Geliş Tarihi: 13.07.2020 Kabul Tarihi: 31.05.2021

* Bu çalışma, *İş Kazalarının Araştırılmasında Epistemolojik Boyut Üzerine Bir Çalışma: Zonguldak Kömür Madenleri Örneği* başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Anadolu Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Doktora Programı, nurhalcelik@gmail.com

The Failure of the Approach Blaming Workers for Work 'Accidents': The Case of Coal Mining in Zonguldak

Abstract

Work-related injuries and occupational diseases have been one of the most important structural problems of working life in Turkey. These kill a lot of workers. The problem is multidimensional one and entails scientific studies in many different areas, including medicine, engineering, chemistry and social policy. It would be a proper way to examine the different areas of production with different working conditions separately to find out the reasons behind the fact. On the other hand, there is not enough scientific research. The vast majority of existing literature argue that work-related injuries and deaths are caused by workers' defective behaviour. It should be noted that the official approach is the same. The mining sector is one of the most identified sectors where work-related injuries and deaths are most prevalent. This study considers the mining industry and investigates the reasons behind the work-related injuries and deaths in Zonguldak coal mines. As mentioned above, this phenomenon, which is multidimensional, is examined in terms of both the politics of production and social policy. This study challenges the idea that work-related injuries and deaths result from workers' defective behaviour, because it has an epistemological fallacy. In order to be able to analyse work-related injuries and deaths properly, it is assumed that there is a need to employ an epistemological approach which enables researchers to investigate the politics of production, labour relations and social policies, and to examine the working conditions at workplace. This study focuses on the politics of production first and then social policies. It discusses on the finding gathered in a fieldwork carried out in Zonguldak coal mines. During the fieldwork working conditions were observed and the workers who had work-related injury were interviewed with face to face by the researcher in person. As a result it argued that the politics of production giving the priority to quantity of production and profitability, ineffective social policies to combat with the problem, widespread informal production and employment are the main structural factors behind the work-related injuries and deaths in mining industry.

Key words: work-related accidents, social policy, politics of production, mining industry, Zonguldak

Giriş

Yapılan işten kaynaklı yaralanma, hastalanma ve dahası ölümler Türkiye'de çalışma hayatının yapısal bir sorunudur. Bu konuda bir literatür araştırması yapıldığında hem nicelik hem de nitelik olarak yeterli sayıda bilimsel çalışmanın olmadığı görülmektedir. Var olan bilimsel çalışmaların büyük çoğunluğu da, meseleyi bireyci bir yaklaşımla ele almakta ve bunun işçilerin kusurlu davranışlarından kaynaklandığı görüşünü savunmaktadır. Bu konuda dile getirilen resmi görüşler de, aynı şekilde, bunun, birey odaklı ve işçinin kabahatinden kaynaklı bir sorun olduğu iddiasını taşımaktadır. Bu çalışma, sözü edilen ana akım yaklaşımları ve bu yaklaşımların ortaya attığı iddiaları sorgulamak amacındadır. Bir diğer sorun da, işle bağlantılı yaralanma ve ölümleri ifade etmek için kullanılan kavrama ilişkindir. İşçinin bu tarz bir sorunla karşılaşması durumuna literatürde ve toplumda bilinen ismiyle buna "iş kazası" denilmektedir. 2012 yılında yürürlüğe konan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 3. Maddesine göre iş kazası "İşyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen engelli hale getiren olay" olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu ve bunun gibi yaşanan benzer bir olay için "kaza" kelimesinin kullanılması, bu olayı kendiliğinden ortaya çıkan, müdahale edilemez, değiştirilemez bir durum gibi göstermekte ve bu durumu masumlaştırmakta, hatta meşrulaştırmaktadır. Bu sebeple bu çalışmada "kaza" kelimesi bu anlamları ihtiva etmemektedir.

Öncelikle, genel olarak, sorunun nicel durumuna bakılacak olursa, Türkiye'deki duruma ilişkin en güncel resmi veriler 2018 yılına aittir. Buna göre, 2018 yılında, 354.308'i erkek ve 76.677'si kadın olmak üzere toplam 430.985 kişi iş kazasına uğramıştır. Meslek hastalıklarına ilişkin verilerde, 966'sı erkek ve 78'i kadın olmak üzere toplam 1.044 kişinin meslek hastalığına yakalandığı yönündedir. İş kazasına uğrayanlardan, 1495'i erkek ve 46'sı kadın olmak üzere toplam 1.541 kişi ölmüştür. Meslek hastalığına bağlı olarak ölüm olduğuna dair bir resmi veri bulunmamaktadır. Madencilik sektörü iş kazalarının en yoğun olarak görüldüğü sektörlerden biridir. Bu sektörde, 13.771 kişi iş kazası geçirmiş ve 108 kişi de meslek hastalığına yakalanmış, iş kazalarının 57'si ölümlerle sonuçlanırken, belirtilen yılda meslek hastalığına bağlı ölüm olmamıştır (SGK, 2018).

Bu verilerin ortaya koyduğu gerçeklik, iş yerlerinin ölüm mekanları olduğudur. Emek yoğun işlerin ağırlıkta olduğu sektörlerde yoğunlaşan; işle bağlantılı, yaralanma, hastalanma ve ölümlerin sağlıklı bir şekilde analiz edilebilmesi için yapısal koşulların irdelenmesinin gerekli olduğu açıktır. Ayrıca sorunun sektörel düzeyde incelenmesi, kaynaktaki nedenlerin daha derinliğine inilmesini sağlayacaktır. Bu çerçevede, bu çalışma, kömür madenleri özelinde iş kazalarının nedenlerini araştırmaktadır. Kömür madencilik sektörü iş kazalarının en yoğun olarak görüldüğü, tarihsel olarak bununla özdeşleşmiş sektörlerden biridir. Bu sektör ise tarihsel olarak Zonguldak ile özdeşleşmiş gibidir.

Bu çalışmayla varılmak istenen nokta iki boyutludur. Birincisi işçi ölümlerinin araştırılmasında sorunun nedenlerini sağlıklı bir şekilde ortaya koyan bir epistemolojik yaklaşımın gerekliliğine işaret etmek, ikincisi ise böylesi bir yaklaşımla kömür madenciliğinde işçi ölümlerinin nedenlerine ilişkin bir çözümleme yapmaktır.

Bu çalışmanın en temel hipotezi, iş kazalarının araştırılmasında ana akım yaklaşımların epistemolojisinin, sorunun sağlıklı bir şekilde araştırılıp açığa çıkartılmasına uygun olmadığıdır. Bu alanda var olan çalışmaların büyük çoğunluğunun ana akım yaklaşımın ürünü olduğu söylenebilir. Bir kısım çalışma meseleyi teknokratik bir düzeye indirirken, bir kısmı da bireysel düzeyde ve bireyci bir yaklaşımla ele almaktadır. İş kazaları her şeyden önce ekonomi politik ve ideolojik bir olgudur. Bu konudaki literatürde sorunun doğrudan muhatabı olan işçilerin görüşlerine yeterince başvurulmadığı gözlenmektedir.

Bu çalışmada, önce, ana akım yaklaşımların iş kazası olgusunu nasıl ele aldıkları tartışılmış, ardından da, madencilik özelinde yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir. Burada öncelikle ilgili alanda yapılan saha çalışmaları incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Sahaya gitmeden iş kazası olgusunun nedenlerini anlamak mümkün değildir. Bu sebeple, bu çalışma kapsamında işçilerle görüşülmüştür. İşçilerin çalışma ortamları doğrudan gözlemlenmiş, çalışma ve yaşam koşulları yerinde incelenmiştir. Son olarak saha araştırmasından elde edilen bulguların analizi yer almaktadır.¹

İşçiyi Suçlayıcı Ana Akım Yaklaşımların Epistemolojisi Üzerine Bir Değerlendirme

Ana akım perspektifte sahip herhangi bir çalışma incelendiğinde iş kazalarının meydana gelmesinin kaynağında işçilerin davranışlarının olduğu yönünde bir sonuca ulaşılmaktadır. Bu bölümde ana akım yaklaşımların bu sonuca hangi epistemolojik yoldan/yollardan ulaştığı irdelenmektedir.

Herhangi bir toplumsal sorun çözümlenmek istendiğinde sorunun kaynağına giderek tanımlanmalıdır. Bu da sorunu tanımlamak adına alana gitmeyi gerektirir. Ancak alandan alınan bilginin olduğu haliyle gerçekliği yansıttığı savunulamaz. Bhaskar (2011: 2) toplumsal sorunları ele alan bu ana akım yaklaşımların epistemolojisi üzerine bir tespitte bulunmakta ve mevcut saha çalışmalarının genellikle gözlemlenebilir fenomenler ve olayların altında yatan gerçekliği gözden kaçırdıklarını savunmaktadır. Bhaskar'a göre gerçekliğin bilgisine ulaşma amaçlı gidilen saha çalışmasında görülgü ile yetinen araştırmacıların çalışmaları çok yüzeysel düzeyde kalmaktadır.

1 Etik kurul onayı hakkında not: Bu çalışma kapsamında yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak yüz yüze görüşme tekniği bir saha araştırması yapılmıştır. Saha araştırması 2018 Temmuz-Ağustos döneminde yapılmıştır. Belirtilen dönemde etik kurul onayı zorunlu olmadığı için böyle bir onay alınmamıştır.

İşçiyi kazaların sebebi olarak gören hakim işçi sağlığı ve iş güvenliği görüşünün temeli 1930'lu yıllarda atıldı. Heinrich'in ortaya attığı bu görüşe göre meydana gelen kazaların büyük bir çoğunluğunun sorumlusu "kişinin güvensiz davranışları"ydı. "Güvensiz davranış" olarak bilinen bu kavrama göre işçi dalgınlık, dikkatsizlik, işi bilinçli yapmamak, aceleci davranmak, koruyucu malzeme kullanmamak gibi davranışlar sergilerse bu güvensiz bir davranış yaptığı anlamına gelmektedir. Bunun yanında Heinrich "dikkatsizlik, inatçılık, hırslılık ve diğer istenmeyen karakter özellikleri"nin kişiye kendi soyu dolayısıyla kalımsal olarak geçtiğini veya çevresinin sonradan öğrettiği özellikler olduğunu savunmaktadır. Bu özelliklere sahip olan kişi iş yerinde "güvensiz davranışları" sergilemeye eğilimli olarak görülmektedir. Heinrich'e göre kazanın meydana gelmesi için soy ve sosyal çevre etkisi, kişinin hatası, güvensiz davranış ve mekanik ve fiziksel tehlikeler, kaza, yaralanma olarak adlandırılan 5 faktörün gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu, "Domino Teorisi" olarak adlandırılır. Bu faktörler birbirine bağlıdır ve sırasıyla birinin gerçekleşmesi diğerinin gerçekleşmesine sebep olur. Ancak burada "güvensiz davranış ve mekanik tehlikeler" faktörü kaza dizisinin merkezi olarak görülmekte ve eğer bu çıkarılırsa diğerlerinin etkisiz hale geleceği söylenmektedir (Heinrich, 1950: 10-12).

Literatürde "Domino Teorisi" olarak adlandırılan bu düşünceyi teori olmanın gerekliliklerine sahip olmadığı için teori/kuram olarak adlandırmak pek uygun olmayacaktır. Bu düşünce insanın içinde olduğu iş kazası olgusunun gerçekleşmesini domino taşlarının hareketlerine benzetmesiyle ancak bir analogi olarak adlandırılabilir.

Görüldüğü üzere literatürde Domino Teorisi olarak adlandırılan bu düşüncede kazanın en büyük sorumlusu işçi olarak görülmektedir. İşçi, soyunun veya çevresinin ona empoze ettiği davranışların dışına çıkamayan pasif bir bireydir ve güvensiz davranış sergileme potansiyeline sahiptir. Bu görüş doğrultusunda eğer işçi güvensiz davranışlar sergilemezse kazanın olmayacağı düşünülmektedir. Bu görüşün öne sürdüğü iddia gerçeği yansıtmamaktadır. İşçi hiçbir şekilde hata yapmasa dahi (ki bu insan doğasına aykırı bir düşüncedir) çalışılan ortam, kullanılan malzemeler, önlemlerin alınmaması, denetimlerin yapılmaması veya herhangi bir doğal/doğal olmayan durumdan dolayı iş kazası yaşayabilir. Kazaların asıl sebebi işçi ve onun sözde sahip olduğu kişisel özelliklerin sonucu gerçekleştirdiği eylemler, yani güvensiz davranışlar olarak gösterilerek kazalar meşrulaştırılmaya çalışılmakta ve sorumluluktan kaçılmaktadır.

Heinrich'in öncülüğünü yaptığı bu görüşün izlerine günümüz işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili yapılan çalışmalarda sıkça rastlamaktayız. Literatürde madenler üzerine birçok araştırma olmasına karşın sahaya gidilerek yapılan araştırmaların sayısı sınırlıdır.

İş kazaları ile ilgili literatürde yer alan çalışmaları iş kazalarının nedenlerine ilişkin olarak getirdiği açıklamalara göre dört başlığa ayırabiliriz: 1. İş kazalarından

işçiyi ve işçinin davranışlarını sorumlu tutanlar. 2. İş kazalarını işverene maliyet olarak görenler. 3.Sahadan elde edilen bilgiyi salt doğru kabul edenler. 4. İş kazalarının nedenlerini sadece kaza raporları veya istatistiklerde arayanlar. Literatüre yönelik eleştirileri var olan sınırlı çalışmalar üzerinden somut olarak göstermeye çalışalım.

Aydın'ın küçük ve orta ölçekli işletmelerde yaptığı çalışma, "Domino Teorisi"ni destekleyerek doğaya karşı zayıflığın ortadan kalkmayacağını ve kazalardan kurtuluşun imkansız olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte sözü edilen çalışma her kazada insanın mutlaka kusurlu olabilecek bir davranışının söz konusu olduğunu ve bundan kaçılmayacağını söylemektedir (Aydın, 2015: 29). Eğer doğaya karşı zayıflık kaldırılamıyor ve kazalardan kurtuluş imkansız ise insanın "güvensiz davranış"larının yerine kazaya yol açabilecek durumların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ancak, çalışma, kazaları önlemedeki en önemli faktörün "güvensiz davranışlar" olduğunu belirterek kendi içinde çelişkiye düşmektedir.

Aydın'ın çalışması iş kazası ve meslek hastalıklarının işçilerin dalgınlık, dikkatsizlik ve işi bilinçsiz yapmasından kaynaklandığı, işin gidişatını durdurup üretimin akışını yavaşlattığı ve buna bağlı olarak üretimde ve verimlilikte düşüş yaşanmasına sebep olduğu sonuçta da işveren açısından bir maliyete yol açtığı sonucuna varmıştır (Aydın, 2015: 9-20).

Tülü'nün (2014: 43) çalışması da benzer şekilde iş kazalarını büyük ölçüde işçilerin kural ihlallerine bağlamakta ve verimliliği ve karlılığı etkileyen maliyet unsuru olarak değerlendirmektedir. Çalışmada iş sağlığı güvenliği uzmanı ve işyeri hekimiyle görüşülmüş ancak çalışmaya işçiler dahil edilmemiştir.

Uslu'nun (2014: 16) yaptığı çalışmaya göre de iş kazalarının çoğu güvensiz davranışlar nedeniyle meydana gelmektedir. Bir araştırma yaparken neyin araştırıldığı kadar hangi soruların sorulduğu da çok önemlidir. İşyerindeki güvenlik performansı ile güvenlik kültürü arasında ilişki kuran çalışmanın hipotezleri, güvenlik kültürü algısının demografik özelliklere göre değişip değişmediği üzerinedir. Çalışmanın bu soruların cevaplarını arayarak nereye varmak istediği belirsizdir. Eğer güvenlik kültürü demografik bir özelliğe göre farklılık gösteriyor veya göstermiyor ise çalışmada sonuç olarak nereye ulaşılacaktır? Çalışma işçi sağlığı ve güvenliği veya işçilerin yaşadığı iş kazalarına ilişkin anlamlı bir çözümleme yapmamıştır.

Yukarıda sıralanan çalışmaların tamamının ortak noktası kendilerinden önce yapılmış araştırmaları bütünüyle doğru kabul etmeleridir. Olanı olduğu gibi alan ve eleştirel bakış açısından yoksun olan bu literatür, kendisinden önce yapılanların tekrarı olmaktan öteye geçememektedir.

"Şimdiye kadar yapılan kaynak çalışmalardan elde edilen bulgulara göre iş kazalarının yüzde 88'i tehlikeli hareketlerden, yüzde 10'u tehlikeli durumlardan, yüzde 2'si kaçınılmaz ve sebebi bilinmeyen hareketlerden oluşmaktadır." (Güvenç,

2015: 135). Bu örnekte de görüldüğü gibi, iş kazalarının yüzde 88'inin işçinin tehlikeli hareketlerinden meydana geldiği düşüncesi savunulmakta ve meydana gelen iş kazalarının büyük bir yüzdesinden işçiler sorumlu tutulmaktadır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda resmi kuruluşların da bakış açısı ana akım yaklaşımla aynı doğrultudadır. Bir kazanın meydana gelmesi kaza zinciri teorisi (Doğa koşulları [doğal yapı], kişisel eksiklikler, güvensiz durum ve davranışlar, kaza, zarar [ölüm veya yaralanma]) olarak adlandırılan düşünceye dayandırmaktadır (İSGİP, 2015: 149). İş kazaları genellikle, her şeyden önce, bir kültür ve eğitim sorunu olarak görülmektedir (TBMM, 2010: 287-288; ÇSGB, 2014).

Bu yaklaşımların aksine Taşyürek (2018: 13), iş kazalarının yüzde 88'inin işçilerin güvensiz hareketlerinden kaynaklandığı düşüncesini doğru bulmamakta ve iş kazalarının önlenebileceğini savunmaktadır. Fişek (2014: 9) ise, çalışma koşulları düzeltilir yani önlemler alınırsa işçinin hata yapmasına olanak kalmayacağını düşünmektedir. İş kazalarını önlemedeki en etkili yöntem; kişinin sözde "güvensiz davranışları" yerine, çalışma koşullarından doğan "güvensiz durumları" ortadan kaldırmaktır.

Bir diğer sorun ise, Önder ve Önder'in (2010: 5) çalışmasında olduğu gibi, kazalarına ilişkin verilerle sınırlı kalarak iş kazalarının nedenlerine ulaşılabileceğinin düşünülmesidir. Bu çalışma, kaza raporları ve istatistiklere dayanarak 2001-2008 yılları arasında Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ)'ne bağlı yeraltı ve yerüstü işletmelerde meydana gelen kazaları değerlendirmiştir. Sadece bu verilere dayanarak iş kazalarının nedenlerini anlayıp çözüm bulmak olası değildir. Kaza raporlarının uygun şekilde tutulup tutulmadığı veya gerçeği yansıtmayı yansıtmadığı bilinmemektedir. Bu sebeple sadece bunların verdiği bilgiyle iş kazalarını anlamak mümkün değildir.

İş kazaları ile ilgili literatür incelendiğinde çalışmaların çoğunda Heinrich'in temellerini attığı işçiyi suçlayan görüşün izlerini görmekteyiz. Çalışmalar eğer işçi "güvensiz davranış veya tehlikeli hareket" gerçekleştirmez ise kazaların meydana gelmeyeceğini düşünmektedirler. Ancak insan doğası gereği hata yapmaması mümkün olmamasına rağmen kazaların büyük çoğunluğunun sebebini kişide aramak pek yerinde bir yaklaşım değildir.

Hakim literatürün tersine Yücesan Özdemir (2018: 33)'in de dikkat çektiği gibi sosyal bilimlerde egemen yaklaşımın niceliksel yöntemleri benimsediğini ve böylelikle konunun yalnızca belirli bir yerden bakılınca görünen yönlerini betimleyici bir tarzda ön plana çıkardığını, gerçekliğin esas belirleyicilerini görünmez kıldığını, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin ancak güncel üretim ilişkileri ve sınıfların durumu ile yani ekonomi politik yaklaşımla tartışılmasının gerekliliğini savunmaktadır.

Yöntem

Saha Araştırmasına İlişkin Veri Kaynakları

Hakim literatürün aksine iş kazaları ile ilgili bir çalışma yapmak, kazaların meydana geldiği ortamdan ve iş kazasını yaşayan işçilerden doğrudan bilgi edinmeyi gerektirmektedir.

Bu çalışma kapsamında iş kazaları ve işçi ölümlerinin en çok yaşandığı sektörlerden biri olan kömür madenciliği seçilmiştir. Çalışma koşulları ve yaşanabilecek riskler düşünüldüğünde madencilik ülkemizdeki en ağır işkollarından birine sahip sektördür. Taş kömürünün 1840'lardan beri en yoğun şekilde üretildiği il ise Zonguldak'tır. Bu sebeple, bu araştırma Zonguldak'ta gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle sektöre ilişkin literatürdeki araştırmalar ve ilgili resmi veri kaynaklarından oluşan ikincil kaynaklar (tezler ve diğer bilimsel çalışmalar, Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) istatistikleri, resmi istatistik ve raporlar) taranıp derlenerek incelenmiş ve sonra da sahaya gidilerek ilk elden veri toplanmıştır. Ardından sahada resmi ve özel kuruluşlar ziyaret edilerek hem veri derlenmiş hem de çalışma ortamı ve koşulları yerinde gözlemlenmiştir. Bu kapsamda devlete ait bir eğitim ocağı, bir özel ocak ve bir de kaçak olmak üzere üç ocak ziyaret edilerek hem yer altında ve yerüstünde gözlem yapılmıştır. Son olarak da iş kazası geçirmiş işçilerle görüşmeler yapılmıştır. Etik ilkelere uygun olarak hiçbir görüşmeci, ocak veya kurum ismi paylaşılmayacaktır.

Görüşmecilere ulaşabilmek için çalışmada kartopu tekniği kullanılmak durumunda kalındı. Çalışma 2018 yılı Temmuz-Ağustos ayları boyunca gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında sadece iş kazası geçirmiş ve halen çalışmakta olan işçilerle değil emekli olmuş olanlarla da çalıştıkları dönemdeki işçilik deneyimleri ve yaşadıkları kazaya ilişkin görüşmeler yapılmıştır.

Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeler birbirini tekrar etmeye başladığı ve yeni görüşmelerden farklı bilgi alınmadığı için çalışmaya katılan görüşmecilerin sayısı 30 ile sınırlı kalmıştır. Bu görüşmecilerin 11'i hala çalışmaya devam ederken, 18'i emekli, 1'i ise şu anda başka bir işte çalışmaktadır. 30 görüşmeciden 26'sı kamuda, 3'ü kaçak ocakta ve 1'i de özel sektörde çalışmaktadır.

Bulgular

İkincil Kaynaklardan Derlenen Bulgular

Bulgular bölümünün birinci kısmında ikincil veri kaynaklarından elde edilen bilgi ve bulgular sunulmaktadır. Bu bağlamda öncelikle maden sektöründe istihdama ve bu sektördeki iş kazalarına ilişkin niceliksel bilgiler verilerek sektörün bir profili çizilecektir. Ardından maden sektöründeki iş kazalarını konu alan çalışmalar incelenecektir. İkinci kısımda ise sahaya giderek iş kazalarının nedenlerine ilişkin birincil veri kaynaklarından toplanan veriler ve bu verilerin analizi yer almaktadır.

2018 yılında kömür ve linyit çıkarılmasında kamu işyeri sayısı 13 iken özel işyeri sayısı 431'dir. Kömür ve linyit çıkarılmasında 2018 yılında kamuda istihdam 9.745 kişi iken özel sektörde 26.208 kişidir. İşyeri büyüklüklerine bakıldığında; 2018 yılında 1 kişinin çalıştığı işyeri sayısı 71, 2-3 kişinin çalıştığı işyeri sayısı 59, 1000 ve daha fazla kişinin çalıştığı işyeri sayısı ise 9'dur. Kamu sektörü kömür madenciliğinde özel sektöre göre daha az yere sahiptir. Özel sektör hem işyeri sayısı hem de istihdam sayısı açısından, kömür madenciliğinde, kamu sektörüne göre daha büyük paya sahiptir. Maden sektöründe istihdam edilenlerin toplam sayısı 2018'de 224.119'dur (SGK, 2018).

2018 yılında maden sektöründe iş kazası geçirenlerin sayısı 13.771'dir. Aynı yıl için kömür ve linyit çıkarılmasında ise sayı 8.399'dur. Maden sektörü alt kollarında en çok iş kazası yaşanan alt kol kömür ve linyit çıkarılması işleridir. SGK verilerine göre madencilik sektöründe 2018 yılında tespit edilen meslek hastalığı sayısı ise 108'dir. Bu veriye göre meslek hastalığı çok az yaşanıyor gibi gözükmektedir. Bunun nedeni Türkiye'de meslek hastalıklarının tespit edecek bir altyapının oluşturulmamış olmasıdır. Remi verilere göre, madencilik sektöründe iş kazası nedeniyle ölüm toplam 57 iken, meslek hastalığı nedeniyle ölüm tespit edilememiştir (SGK, 2018). Resmi verilerin sorunun nicel boyutlarını tam olarak yansıtmadığı da vurgulanmalıdır. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin (2019) verilerine göre, 2018'de, maden iş kolunda ölen işçi sayısı 66'dır.

Madencilik sektöründeki resmi veriler yukarıda verildiği gibidir. Ancak kayıt dışı istihdamın da sektörde yaygın olduğu düşünüldüğünde verilerin sektördeki gerçekliği ne kadar yansıttığı tartışmaya açıktır.

Maden sektörü özelinde iş kazalarına ilişkin daha önce yapılmış çok fazla çalışma yoktur. Burada belli başlıcalarını kısaca değerlendirip kendi araştırma bulgularımıza geçeceğiz.

Kahveci ve Nichols, 1960-1970 arasındaki üretim artışının iş kazaları oranlarını düşürdüğünü, 1980 ortalarına kadar yaşanan üretim düşüşünün iş kazası artışına sebep olduğunu savunmaktadır. Araştırma iş kazaları ve üretim arasında ilişki kurmaya çalışmıştır. Çalışma bağımsız değişken olarak üretimi ve bağımlı değişken olarak iş kazaları oranını kabul etmektedir. Buradaki en büyük sorun ilişki kurulamayacak değişkenler arasında bir ilişki kurmaktır. İki değişkenin bu şekilde birbiriyle ilişkilendirilmesi zorlama kurulmuş bir ilişkiselliklerdir. Yukarıda bahsettiğimiz işçiyi hatalı gören yaklaşımlar gibi burada da piyasa yanlı bir bakış açısıyla iş kazası meselesine yaklaşılmaktadır. Bu yönde bir ilişkinin kurulması ne kadar üretim yapılırsa o kadar az kaza olur veya ne kadar az üretim yapılırsa o kadar çok kaza olur düşüncesiyle üretimi teşvikten ibarettir (Kahveci ve Nichols, 1992: 269).

Gedik (1994) ise, "Kazaların ekonomiyile ilişkisine göz atıldığında, ölümlü iş kazalarının yol açtığı üretim kaybı 40 günde 1 gündür, satılabilir kömür cinsinden kayıp 2.41 TL'dir" gibi bir hesaplama yapıyor (Gedik, 1994: 1). Bu

ifadeyle araştırmacının iş kazalarını üretimi etkilemesi bakımından ele aldığını görüyoruz. Bunun yanı sıra çalışma, kazaların en az yarısının “dikkatsizlik, isteksizlik ve bilgisizlikten” meydana geldiğini ileri sürmektedir (Gedik, 1994: 15). Bununla birlikte sahadan elde ettiği bulgular doğrultusunda işçilerin kişisel koruyucu kullanmaya ilişkin kurslara ilgi göstermediği için kendilerini korumak konusunda çaba harcamadıkları sonucuna varmıştır (Gedik, 1994: 108). Sonuç olarak, çalışma, kazaların asıl sebebinin işçide görülmektedir. Dikkatsiz davranan, kendisini korumaktan kaçınan işçidir ve kazaları işçi yaşamasına karşı üretim veya verimliliğe yani işverene maliyet olarak dönmektedir.

Müftüoğlu ve Taniş'ın çalışması, 1980 sonrası değişen politikalarla birlikte, Zonguldak'taki kömür madenciliği alanında meydana gelen sosyal alana ilişkin değişimi konu almaktadır. Bunun için çalışma da TTK, özel sektör ve kaçak ocak olmak üzere 3 maden yöneticisi ve 32 işçiyle görüşmeler yapılmıştır. Çalışma sadece literatürde verilen bilgilerle yetinmeyip işçiye de söz hakkı tanınması açısından tartışmaya değer bir çalışmadır. Olguları ve olayları ele alış biçimi açısından ve sahip olduğu perspektif dolayısıyla çalışmamızla benzer karaktere sahip bir çalışmadır (Müftüoğlu ve Taniş, 2010).

Konuya ilişkin bir diğer çalışma, iş kazalarının en önemli nedenini devlet olarak görmektedir. Ekonomik aktör olarak piyasa ilişkilerinde aktif olarak yer alan devlet iş kazalarına ilişkin verileri kaydetmemekte veya ilan etmemektedir. Çalışma iş kazası kavramını ele alırken onun tarihsel olarak kaydedilmesine ve iş kazasını kavrayabilmek için bu kayıtların bilinmesine önem vermektedir. Bunun yanı sıra “sınıf mücadelesi, işçi örgütlenmesi” gibi kavramlarla çalışmanın çerçevesi oluşturulmuştur. Emek mücadelelerinin yaygın olduğu 1960-1980 yılları arasında iş kazalarında düşüş olduğunu ve 1980 askeri müdahalesi sonrası ölümcül iş kazalarında ani bir artış olduğunu savunmaktadır. 1990 sonrası ise yasal dönüşümler ve sermayenin kompozisyonunun değişimiyle ölümcül iş kazalarının düştüğünü dile getirmektedir (Sarıkaya, 2012: 19).

Burada söz edilebilecek son çalışma ise kazaların nedenlerinin tespit edilememesini, bunu amaçlayan bilimsel çalışmaların yapılmamasına ve buna yönelik herhangi bir kuruluş ve konuyla ilgili yayım, rapor ya da yazılı doküman bulunmamasına bağlamaktadır. Patlamalar incelendiğinde birçok kişinin ve kurumun kendilerine ait yasal, iş, statü ve idari sorumluluklarını yerine getirmediklerini savunmaktadır. Çalışma, iş kazalarının teknik boyutuna, kazaların asıl sebeplerine ve nasıl önlem alınacağına ilişkin kayda değer bilgiler sunmaktadır (Güyagüler, 2012: 50-51).

Aysan ve Kablay'ın (2017), Soma'da, toplam 75 maden işçisi ile gerçekleştirdikleri saha çalışması, özelleştirmeler ve taşeronlaşmaya bağlı olarak temel işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin bile alınmaması nedeniyle, madenlerin, her an, işçilerin hayatını tehdit eden iş yerleri haline geldiğini ortaya koymaktadır.

Görüldüğü gibi, maden sektörü özelinde iş kazalarını inceleyen çalışmaların sayısı birkaç tanedir. Bu konuda yeni araştırmalar yapılması bir zorunluluktur.

Sahaya Gidilerek Birincil Kaynaklardan Elde Edilen Bulgular

İş kazalarını, yalnızca işçilerin alınan önlemlere uyup-uyumama davranışına odaklanan dar bir yaklaşımla doğru analiz etme olanağı yoktur. İşçilerin rolünün incelenmesi işçilerin çalışma ortamlarının doğrudan gözlemlenmesi, çalışma ve yaşam koşullarının yerinde incelenmesi ve işçilerin kendileriyle yapılan görüşmeler yoluyla veri sağlanmasını gerektirmiştir. Bu bölüm böylesi bir saha araştırmasından elde edilen bulgulara dayanmaktadır.

Görüşmeci Profilleri

Görüşmeci profillerine bakıldığında tabloda üniversite mezunlarının sınırlı olduğu görülmektedir. Ancak sahada yapılan gözlem sonucu birçok üniversite mezununun da burada çalıştığı görülmüştür. Bununla birlikte görüşmecilerin çoğunun kamu çalışanı olması dikkat çekicidir. Bunun sebebi özel sektör işçilerinin çekindikleri için görüşmeyi kabul etmemeleridir. Aynı zamanda görüşmeler çoğunlukla emeklilerle yapılmıştır. Bunun nedeni ise aynı şekilde işçilerin işlerini kaybetme korkusu ile görüşme yapma konusunda istekli olmamalarıdır.

Tablo 1. Görüşmeci Profilleri

	Yaş	Meslek	Eğitim Düzeyi	Kaç yıldır çalıştığı	Kamu-özel
Görüşmeci 1	36	Bacacı	Ortaokul	10 yıl-halen çalışıyor	Kamu
Görüşmeci 2	73	Yer altı elektrikçisi	Lise	24 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 3	71	Yer altı elektrikçisi	İlkokul	15 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 4	66	İlk girişte domuzdamcı daha sonra anayolda nakliyatçı	İlkokul	25 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 5	36	Tamir-tarama işçisi	Ortaokul	9 yıl-halen çalışıyor	Kamu
Görüşmeci 6	31	Pano ayak üretim işçisi	Lise	5 yıl-başka bir işte çalışıyor	Kamu
Görüşmeci 7	45	Kömür çıkarma işi	Ortaokul	18 yıl- hala çalışıyor	Kamu
Görüşmeci 8	56	Önce domuzdamcı sonra telefon servisine geçtim	Ortaokul	21 yıl- emekli	Kamu
Görüşmeci 9	88	Domuzdamcı	Ortaokul	10 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 10	37	Ayakçı-uşta	Ortaokul	9 yıl-halen çalışıyor	Kamu
Görüşmeci 11	68	Tahkimatçı	İlkokul	17 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 12	60	Kazmacı	İlkokul	21 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 13	58	Önce kazmacı daha sonra başçavuşu	Meslek lisesi	15 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 14	75	Nakliyatçı	İlkokul	11 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 15	68	Tünel bakımcısı	Ortaokul	21 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 16	73	Önce lağımçı sonra Motorcu	Okula gitmemiş	24 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 17	62	Tahkimatçı	İlkokul	16 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 18	53	Motorcu	İlkokul	12 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 19	47	Tulumbacı	Ortaokul	18 yıl-hala çalışıyor	Kamu
Görüşmeci 20	59	Yer altı yol tamircisi	İlkokul	13 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 21	39	Tahkimat ustası	İlkokul	14 yıl-halen çalışıyor	Kayıt dışı
Görüşmeci 22	44	Motorcu	İlkokul	11 yıl-halen çalışıyor	Kayıt dışı
Görüşmeci 23	45	Maden mühendisi	Üniversite	10 yıl-halen çalışıyor	Özel
Görüşmeci 24	36	Hazırlık işçisi	Lise	9 yıl-halen çalışıyor	Kamu
Görüşmeci 25	57	Yangın Söndürme Uzmanı- İş güvenliği eğitimi veriyor	Lise	32 yıl-emekli	Kamu
Görüşmeci 26	68	Tahkimatçı	İlkokul	15 yıl-Emekli	Kamu
Görüşmeci 27	39	Vagoncu-Uşta	İlkokul	11 yıl-Halen çalışıyor	Kayıt dışı
Görüşmeci 28	68	Kazmacı-uşta	İlkokul	17 yıl- emekli	Kamu
Görüşmeci 29	94	Çavuş	İlkokul	Emekli	Kamu
Görüşmeci 30	48	Makine mühendisi- iş güvenliği uzmanı	Üniversite	20 yıl-halen çalışıyor	Kamu

Çalışma Ortamının Tasviri

Bu başlık altında, işçilerin sağlığını bozan ve güvenliğini tehdit eden yapısal koşullar irdelenmektedir. İş kazaları olgusu, yapısal koşullar dikkate alınmaksızın sağlıklı kavranamaz.

Yapısal koşullar, biri ekonomi politik ortam (kapitalist birikim rejimi) ve diğeri de fiziki ortam (çalışma ortamı) olarak iki boyutludur. Kapitalist birikim rejimi için insanların güvenliğinden ziyade kar etmek ön plandadır. Bu nedenle işyerlerinde önlemler maliyet olarak görülmekte ve bu, önlemlerin alınmamasına yol açmaktadır. Bunun yanında bir diğer yapısal koşul olan çalışma ortamı yani maden işyerleri, basitçe sağlığı bozucu bir ortam değil, tam anlamıyla, ölüm mekanlarıdır:

Madencilik zor bir iş, orda har an ölümü koklarsın, saniyeler dakikalar içinde ölümü koklarsın. Ölüm kokusu burnuna geldiği zamanlar olur, biz öyle çalıştık. He, niçin çalıştık, en önemlisi bu zaten Zonguldak'ta başka iş şansı yok işsizlik var. Biz burada ölsek dahi çocuğunun aç kalmayacağını biliyorsun. Ancak ölünce ailene maaş bağlanıyor, herkesin bu sıkıntıyı çekmesinin sebebi de bu (Görüşmeci 17).

Günümüzde hala kömür ocaklarında ilkel yöntemlerle üretim yapılmaktadır. Kazma kürek ile kömür çıkarılmaktadır. Bunun yanı sıra tahkimat (tavanın çökmesini engelleyen bir güvenlik önlemi), demir vb. daha güvenli ve uzun süre dayanabilecek materyaller yerine hala ağaçtan çubuklar ile yapılmaktadır. Bunun yanında maden üretiminde kullanılan makine ve teçhizatlar oldukça eskidir:

Elektrikçi olarak çalışıyordum madende, bir patlama yaşandı. Vücudumuz yandı tamamen, aynı dönemde birçok kişi bu makineler yüzünden yandı. Yandıktan sonra bile aynı cihazlarla çalışmaya devam ettik, değiştirmediler makineleri. Aslında önlem alınabilirdi ama almadılar (Görüşmeci 2).

Yeni gelmiş direkler ocaklarda stoklanıyor, kullanılmıyor bunlar. 1-2 sene sonra amir, mühendis kendine odun diye çıkarttırıyor evinin önüne. Biz yine eski direklerle çalışmaya devam ediyoruz. Sonra bir göçük yaşandığında kader deniyor (Görüşmeci 18).

İşçiler, madenin içerisinde, her an, gazlar vb. kimyasal tehditlerle karşı karşıya bulunmaktadır:

Metan gazı ölçme aletleri var, metan seviyesini ölçüyor. Bize verdikleri gaz maskesi 30 dakika metan gazına karşı koruyor ancak onu takabilirsen şansın var. Ancak metan gazı anında öldürdüğü için o

maskeyi o an takmak pek mümkün değil (Görüşmeci 1).

Maden ocakları bölgede 700 metre kadar derine inebiliyor ve bu derinlikte her gün işçilerin çalışması gerekiyor. İçerisinin karanlık ve basık olduğu göz önüne alındığında her gün buraya girip çalışmanın, ocağın dışında herhangi bir işte çalışmaktan daha fazla gayret gerektirdiği anlaşılacaktır. Devlete ait ocaklarda madenin içine kafes ile iniliyor. Bu kafesler yaklaşık 100-150 kişilik ve inerken gürültülü ve sallanarak iniyor:

Yer altında yarım saat yürüyoruz çıkışa ulaşmak için, bir sıkıntı olsa ancak yarım saat sonra varıyorsun çıkışa. Her gün yer altına kafesle iniyoruz. Kafesle inmek, yer altı çok değişik bir ortam, normal asansör gibi inmiyor daha hızlı iniyor. Bunun yanında attığın her adım risk yer altında. Her yer kazılmış toprak taş gevşek, her yere düşebilir. Yer altı taşları kömürün yanmayan kısmı jilet gibi keskin olur. Eğer üstüne düşer veya bir yerine isabet ederse kurtulma şansın çok düşük (Görüşmeci 6).

İşçiler, özel veya kaçak ocaklarda ise engebeli yerlerde tahtadan basamaklarla eğilerek inmek zorunda kalıyorlar. İş bitiminde ise bu yokuşu tırmanarak çıkmak zorundalar:

Çalıştığımız yer hiç düz olmadı ayak deniyor hep rampa şeklindeydi, baş yukarı devamlı kazarak ilerliyorsun sonra bağ yapıyorsun, hep bir metre kazıp destek yapıp yine bir metre ilerliyorsun. Bu şekilde çalışmak düz yerde çalışmaktan daha zordur. Ben hep bu şekilde çalıştım (Görüşmeci 12).

Madenin içinde aydınlatma yok, aydınlatma için sadece işçilerin baretindeki lambalar bulunuyor. Yine de içerisi çalışabilmek için yeterince aydınlık oluyor:

Güvenlik için maske veriyorlar ama insanlar onu pek takmıyor çünkü ağırlık yapıyor. Maskeyi yan kollardaki insanlar takabilir domuzdamcı, kazmacı falan takması biraz zor. İşi yapmasına engel oluyor maske ağır olduğu için (Görüşmeci 8).

Grizu oluyor mesela, maskeyi belinde taşırsan takarsın sana 4 saat yeter, ama maske alan hiç yok. Eğer ocaklar aydınlık olsa o lambayı da almayacaklar, çalışırken hem ağır hem engel oluyor. Aküsü var o yüzden 3-4 kilo, bir 3-4 kilo da gaz maskesi var, bununla çalışırsan zor oluyor. O yüzden çoğu kişi almıyor (Görüşmeci 13).

Yerler ıslak olduğundan yürümeyi güçleştiriyor ve yürürken, her an, başın tavana çarpması mümkün, bu nedenle, çoğu zaman, eğilerek hareket etmek gerekiyor:

260 Batı diye bir ayak vardı bizim, ayakbaşı su gibi akıyor, ıslanıyor-sun böyle, hem de çok dar sürünerek geçebilirsin ancak. Allah göstermesin 1-2 cm oynama yapsa orda kalırsın. Bu şartlar altında çalışıyorduk (Görüşmeci 8).

Kömür çıkarırken her an kömür tozuna maruz kalınıyor ve işçilerin bedenleri toz yüzünden simsiyah oluyor:

Çok tatlı olur siyah elle ekme yemek, simsiyah oluyor her yerin. Eşim eve geldiğimde tanıyamazdı beni. 18 sene böyle simsiyah çalıştım her gün (Görüşmeci 17).

Yemek de madenin içinde yeniyor ve yemekler de siyah oluveriyor. Yeraltında tuvalet de bulunmuyor.

İşçiler bazen 80 cm'lik dar bir alanda çalışmak zorunda kalıyor. Kömür, kol gücüyle itilen arabalara doldurularak taşınıyor. Bu arabalar 250 kg ağırlığında ve 500 kg da kömür alma kapasitesine sahip, dolayısıyla dolu bir arabayı iten bir işçi 750 kg'lık bir ağırlığı itiyor. İşçi kendi malzemesini ocağa girmeden hazırlayıp içeri götürüyor, bu malzemeyle içeride güvenlik için tahkimat yapıyor ve sonrasında kömürü çıkarıp, dışarı tahliye ediyor. Kömürü kazabilmek için basınçlı tabanca kullanılıyor. Ziyaret ettiğimiz ocaklarda izin alarak, kısa süreliğine bu tabancayı kullandık. Tabanca oldukça ağır ve şiddetli titreşime yol açıyor, aynı zamanda çok gürültü çıkarıyor.

Böyle risklerle dolu bir alanda, yemek ve benzer temel ihtiyaçların insanlık dışı biçimlerde karşılandığı bir ortamda işçinin işçilerin sağlığının bozulmaması mümkün gözüküyor:

Yoğurdun kaymağını yerler de sana gerisi kalır diye bir atasözü var bilir misin? Bize yoğurt da değil yoğurdun acısı kalıyordu (Görüşmeci 11).

İşçilerin Sınıfsal Profilleri

Tuncer (1998:31)'in de savunduğu, üzere kömür madenlerinde, ilk başlarda, emek ve devlet arasındaki çalışma ilişkisi devletin katı müdahalesi ile sağlanmış ve bu emek kullanım biçimi uzunca bir dönem sürdürülmüştür. Bu konudaki devlet politikası daha çok köylülere yüklenen angarya emek gücü kullanmak yönündedir. Kapitalist gelişmenin ilerlemesiyle birlikte devletin bu zorla

çalıştırma uygulamaları yerini piyasa koşullarında gönüllü işçiliğe bırakmıştır.

Wallerstein'a göre, kapitalist, her zaman işi yapmak için "aklı çelinecek ya da zorda bırakılacak" kişilerin varlığına ihtiyaç duyar. Üretim araçları mülkiyetine sahip olmayan bireylerin ise yaşamlarını sürdürebilmek için çalışmaları gerekmektedir. Kapitalist gelişme, geniş kitleleri mülksüzleştirerek (proleterleştirerek) emek gücünü kiralamaya zorlamaktadır. Ancak, bu gelişme, mekanik olarak, her yerde ve her zaman böyle olmayabilir. Kapitalistin daha az ücret ödemek adına proleterleşmiş bir bireyi çalıştırmayı tercih edeceği düşünülür. Ancak geçinmek için ücretli işinin yanında alternatif kaynaklara sahip olan yarı proleter, proleter birine göre daha az ücrete razı olmaktadır. Bunun sonucu olarak kapitalist yarı proleter işçi istihdam edecektir ve bu şekilde maliyetlerini düşürerek karını artıracaktır (Wallerstein, 2002: 12-24).

Zonguldak özelinde de daha çok bir yarı-proleterleşme olgusundan söz edilebilir. Madenciler madende ücret karşılığı yaptıkları işin yanı sıra birtakım geçime yönelik işlerle uğraşmaktadırlar:

Boş zamanlarımda köyde rençberlik yapardım, buğday bağı bağlar, öküz arabasıyla buğday çekerdim tarlalarda. Benden başka işleri yapacak yoktu, ben yapardım. İşin çok olduğu zamanlar maden için gece vardiyasına giderdim. Sabah gelip hiç uyumadan köydeki işi yapardım, sonra 1-2 saat uyur tekrar işe giderdim (Görüşmecisi 24).

Görüşmecilerin belirttiği gibi, madencilik, yörede, işçiler için tek geçim kaynağı değildir. Yarı proleter karaktere sahip bu işçiler ücretli işlerinden kalan boş zamanlarında evlerinin önünde, bağda, bahçede, arıcılık yaparak çalışmaktadırlar. Yakacak odun ihtiyaçlarını karşılamak, kestane toplayarak ek gelir elde etmek için dağda çalışmaktadırlar. Wallerstein'ın da öne sürdüğü gibi alternatif geçim kaynaklarına sahip olan yarı proleter işçi, Zonguldak maden sektöründe de kapitalistin çıkarına uygun olmaktadır.

Maden işçilerinin madende çalışmasının temel belirleyeni onların bu sınıfsal konumudur. Önceleri köylü olan, toprağında üretim yapan maden işçisinin bugün bulunduğu konum itibarıyla ait olduğu toplumsal sınıfı, onun refahını, eğitim ve vasıf düzeyini de belirleyen temel etkidir. Bu da maden işçisini ücretli işinin yanında buradaki geçimlik araçlara mecbur etmektedir. Maden işçilerinin bu sınıfsal özellikleri, yörede alternatif istihdam olanaklarının olmamasıyla da birleşince maden onlar için zorunlu tek seçenek olmaktadır. Maden tek seçenek olmakla birlikte, bu sektörün yarattığı istihdam kapasitesi son derece sınırlıdır ve gittikçe de azalmaktadır.

Zonguldak yöresinde kayıtlı sektör, çalışabilecek durumda olan herkesi istihdam etmekten uzak olduğu için kayıt dışı madenler ve bu madenlerde kayıt dışı istihdam da yaygındır. Resmi raporlarda da yörede kaçak ocakların

yaygın olduğu bilgisi yer almaktadır (TBMM, 2010: 273). Kayıtlı sektör daraldıkça kayıt dışı sektör oluşumu artmaktadır. Kayıt dışı sektörün var olma nedeni iki boyutludur. Kayıtlı sektörde iş bulamayanlar için bu alan tek çalışma alanıdır ve yaygın yoksulluk kayıt dışı sektörde üretilen kömüre talep yaratmaktadır. Kayıt dışı sektör işverenin çıkarlarına daha uygundur; vergi ödemez, maliyetler düşüktür ve maksimum kar elde etmenin yoludur. Yoksul kesimler de ısınma ihtiyacını karşılamak için kayıt dışı sektörden kömür almaktadır:

Kendi çıkardığımız kömürü kendimiz alamıyoruz. Aldığımız ücret ihtiyaçları karşılamada yeterli değil. Bizde gidip kaçak kömür alıyoruz, hem çok yaygın hem de çok ucuz oluyor (Görüşmecisi 27).

Madenlerde genellikle civar köylerden istihdam edilen işçiler tarımsal üretim yapabilmek için araziye sahip değiller. Araziye sahip olsalar dahi, 1980 sonrası uygulamaya konulan liberal tarım politikaları nedeniyle tarımsal üretimde bulunmaları çok zordur.

Özel ve kaçak ocaklarla karşılaştırıldığında devletin işlettiği ocakların daha iyi koşullara sahip olduğu görülmektedir. Ancak devlet ocakları da herkesi istihdam etmemektedir. Kura ile seçilen bu işçiler, eğer biraz şansa sahipseler devlet ocağında çalışabilirler. Eğer değilse diğer alternatifleri değerlendirmek durumundalar. Maden ocaklarında çalışabilmek için kişinin sağlık kontrolünden geçmesi gerekiyor ve ciğerlerinde toz vb. bir problem çıkarsa burada istihdamına izin verilmiyor. Görüşmecilerimizden biri (Görüşmecisi 21) daha önce özel bir ocakta istihdam edildiğini, ancak, ciğerlerinde toz olduğu için artık burada çalışmadığını, bu nedenle, kaçak bir ocakta çalışmak zorunda kaldığını belirtiyor.

Bunun yanında özel madenlerde de istihdam kapasitesi oldukça sınırlıdır. Bu yüzden devlete ait ocakta ya da özel ocakta çalışamayan birinin kaçak maden ocaklarında çalışmaktan başka çaresi kalmıyor. Devlet ocaklarında günden güne düşen istihdam oranları da bu bölgede başka istihdam alanı bulamayan işçileri kaygılandırmaktadır.

İş Kazası ya da 'Kazalanma' Deneyimleri

Madenlerde her an ve her tür iş kazası yaşanabilmektedir. Göçükler, yanıklar, vücudun bir uzvunun yaralanması veya kırılması vb. birçok kaza meydana gelmektedir. Bu kazaların nedenleri, en iyi, kazayı bizzat yaşayan görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılabilir. Ancak bu ifadelerin olduğu gibi gerçekliği yansıttığı, iş kazasının meydana gelmesindeki asıl sebebi ortaya çıkardığı anlamına gelmez. Hem kaza yaşayanların verdiği bilgiler hem çalışılan ortamın görülmesi ve bizim bunların bütününden yaptığımız çıkarımlar iş kazası olgusunun açıklanmasında yol gösterici olacaktır. Aşağıda iş kazası yaşamış olan görüşmecilerin ifadeleriyle bu bölüm daha iyi anlaşılacaktır:

17-18 sene oldu, 1985-1990 yılları arasındaydı. Ocakta göçükte kaldım, yanımda arkadaşlarım öldü, yıllarca psikolojik tedavi gördüm. Domuzdamını(tavan için tahtalar ile yapılan destek) söküyordum, bir ustam vardı yaşlıydı böyle söktüğümüz yerde şu kadarcık bir şeydi, ince posta ses vermez, sen şu tarafa geç şurayı sök dedi, onu yaparken bütün kömür üzerime çöktü, gözlerim bir kapandı benim, ince kömür ses vermez, ne olduğunu anlayamadım, böyle gözümün önüne 55 ekran bir televizyon geldi, Kerim'i (oğlu) görüyorum karşımda oğlumla oturmuş muhabbet ediyorum, rabbim bu tür şeylerde beynine korku falan vermez seni orda şey yapar. Kömür kapandı üstüme ne kadar zaman geçti anlamadım sonra üstümü açtılar ben de oradan öylelikle çıktım. Bir defa daha göçükte kaldım, arkadaşlarım öldü. Bu sefer de tek tük içiyordum, günlerden bir gün öyle bir yorulmuşum ki 4'lük yere denk geldim taban küçücük bir şey, o 4'lük direği o kadar küçük yerde taşımak çok zor. O direkleri çektim, bir anda yine göçük oldu, sırtımda demir bağlara dayamışım aradan ne kadar bir zaman geçti bilmiyorum, Aksakallı biri geldi oğlum dedi bana, yazık günah değil mi dedi bak burada hangi şartlar altında çalışıyorsun dedi ona vereceğin parayı dedi ailene çocuklarına 1-2 çikolata alıp versen onların hayır duasını alsan daha iyi değil mi dedi. Hiç unutmuyorum.. Onun etkisiyle ben 2-3 gün içmedim. Tekrar içmeye başladım tekrar göçükte kaldım. Benim anladığım kadarıyla Rabbim dedi ki ya kulum ben seni 3 defa uyardım, ona rağmen böyle yapmaya devam ettin al sana dedi ve gittim kendimi psikiyatri kliniğinde buldum. Ankara ve Zonguldak'ta psikiyatri kliniğinde yattım. Sonra süresiz dışarı attılar beni, tekrar madene gelip telefon servisine geçtim, ama etkisi yok mu hala etkisi var, orada domuzdamcı kazmacı olarak çalışan insanları görüyorum alkol, kumar bilmem ne peşinde, onlara acıyorum. Önceden stresliydi şimdi her şey kolaylaştı, ben 1-2 cm'lik yerde kaldım, oradan kurtulma şansın yok, şimdiki sistemde insanı oraya sokmazlar (Görüşmeci 8).

Görüşmeci 8, olağan bir günde, rutin işine -domuzdamını sökmek- devam ederken bir anda göçük yaşıyor. Göçük olmadan önce kömürden ses vb. belirti gelmediği için fark etmediğini belirtiyor. Bir sonraki göçük olayında ise çok dar bir yerde direk çekmeye çalışırken tekrar göçük yaşıyor. Görüşmecinin ifadesine bakıldığında özel yaşamında yaptığını düşündüğü hatalar sonucu cezalandırıldı ve bu göçükleri yaşadı. Bu gerçekçi bir yaklaşım olmamakla birlikte göçüklerin yaşanmasında denetimin yapılmaması, tahkimatın özensiz yapılması veya tavandaki tahtadan direklerin artık kömürü taşıyamayacak hale gelmesine rağmen değiştirilmemiş olması vb. birçok neden olabilir.

Görüşmecinin yaşadığı göçüklerin bütün hayatını etkilediği yukarıdaki ifadelerinden açık bir biçimde görülmektedir. Hem kendisi böyle bir durumla karşı karşıya kalan hem de arkadaşlarını kaybeden görüşmeci ciddi psikolojik sorunlar yaşamıştır. Böylelikle yaşanan göçüklerin insan hayatı üzerinde ömür boyunca etkisi olabileceği görülmektedir. Bunun yanında yaşanan kazalar sadece kaza geçiren kişiyi etkilemez. Aynı zamanda ailesi ve çevresi için de iş kazaları ve buna bağlı ölümler yıkıcı etkiye sahiptir. Bunun somut göstergesi olarak Saymaz'ın (Saymaz, 2016: 191-250) çalışmasına bakılabilir.

Görüşmeci 12 yaşadıklarını aşağıdaki gibi anlatmaktadır:

Kazmacılar kendi çalışacağı direkleri malzemeleri kendisi çeker kazma işini kendisi yapar işi çok ağırdır. 1 usta 1 yedek çalışırdık, göçmesi için önce destek yapardık. Çalıştığımız yer hiç düz olmadı ayak deniyor hep rampa şeklindeydi, baş yukarı devamlı kazarak ilerliyorsun sonra bağ yapıyorsun, hep bir metre kazıp destek yapıp yine bir metre ilerliyorsun. Çabuk bitirdin diye istenilenden daha fazla bağ yaparsan prim alırsın. Öyle kazalar gördük ki yukarıdan taş düşüp arkadaşımızın kolunu kopardı, bir arkadaşımız öldü. 23 defa kaza geçirdim, 50 kaza, 100 kaza geçiren var orda her gün bir tarafın sarılı gelirsin eve. Taş düştü ayağıma. Sıhhiye dairesi, ilk yardım var seni ambulansa bindiriyorlar parmakların 5'i kırık çıktı. Doktor istirahat veriyor, kontrole gidiyorsun uygun görürse işe başlıyorsun görmezse yine istirahat veriyor. 3 ay istirahatli kaldım. Tazminat bir şey yok, ama istirahatte kaybın yok ücretler yatıyor. Çok arkadaşımızı kaybettik, ama tek sevindiğim şey 20 sene çalıştım yanımda ölen hiç olmadı benim grubumda ona seviniyorum (Görüşmeci 12).

Bak şimdi sana bir şey söyleyeceğim ama bunu 38 senelik kendi eşim bile bilmiyor. Biz 2 gün göçükte kaldık, 1989'daydı. 5 kişi göçükte kaldık, domuzdamı çöktü. Arka kısmı alarak kömür çıkarmaya devam ediyorsun. Çalışılmış yerlerin yanında alınmamış kısımlar oluyor. Dönüp sonra onları alıyorsun. Daha önce tehlike vermediği için burada çalışıyoruz. Bir anda göçük oldu topuk kısmına kaçtık. Kaçtığımız yer küçücük bir yer 5 kişi orada kaldık, topuk denen köşede kaldık. Her yer yerle bir oldu o yerde köşede kurtulduk. İstim boruları var martöpikör tabancalarının takıldığı kömür kazıldığı borular var kazmayla vurup tıpasını attırıp bu borudaki havayı kestik, madenin dışına bağıryorsun buradan. 5. sarmada topukta kaldık diye söylüyoruz, sarmanın boyu 6 metre 5. sarmada olduğumuz için anayoldan 30 metre aşağıdayız. 3 vardiya hiç durmadan çalışarak açtılar göçüğü bize ulaştılar

öylelikle çıktık 2 gün kalmışız içeride biz dışarı çıkınca akşam oldu mu diye sorduk. Bir yerimizde bir şey yoktu ama 1-2 hafta moral izni veriyorlar. Bir şey olmadı ama psikolojik olarak etkileniyorsun. Acaba yarın kaza yaşayacak mıyım, tehlikeli bölgelerde çalışacağım zaman işe gitmek istemiyordum. Şurada çalışan işçi kesinlikle hatalı olamaz, bile bile kendini öldürür müsün, burayı bilerek geçertir misin? Bile bile insan kendini öldürmez (Görüşmeci 12).

Görüşmeci 12'nin ifadelerinden anlaşılacağı gibi madende icra ettikleri kazmacılık görevi ağır bir iştir. Kazmacılar hem malzemelerini kendileri getiriyor hem de baş yukarı olarak adlandırılan, normal olmayan bir çalışma pozisyonunda çalışmak zorunda kalıyor. Bu zor şartlar altında çalışırken istenilenden fazla bağ yapılırsa fazladan prim alınmaktadır. Buradaki ağır koşulların yanında bir de taş düşmesi vb. kazalar yaşanabiliyor. Ancak, bu durum işçiler için o kadar normal hale gelmiş ki, orada ölüm yaşanmadığına buna seviniyorlar.

Bunun yanında her an göçük yaşanma ihtimali dahi var. Görüşmeci 12 göçük yaşandıktan sonra ocakta yer altında çalışırken kullanılan bir aletin çalışmasını sağlayan bir boruyu kesip dışarıyla iletişim kurduklarını belirtiyor. Bu da 21.yüzyılda ilkel koşullarda çalıştıklarını ve ilkel haberleşme teknikleri kullandıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, ocakta, çok dar bir alanda hayatta kalma fırsatı bulan işçilerin, ancak, 3 vardiya devamlı çalışarak kurtarıldığı görülmektedir. Bu da böyle bir durumda hayatta kalsalar bile kurtarılanlara kadar yaşama ihtimallerinin düşebileceğini göstermektedir:

Tahkimat işi yapıyorken, 1972'den 1984'e kadar yer altında çalıştım. 1984 yılında akşam 4-12 vardiyasında çalışıyorum. Saat 8-9 civarı bir tane direk vuracak usta, martöpikörle direğin yerini kazıyoruz. Direğin yerini kazarken kalın bir hortum var böyle tesisat hortumu derler. Martöpikörlerin çalışması için olan tesisat hortumu bir anda yerinden çıkıyor. O hortumu tabancaya bağlayan kelepçe koptu ve yerdeki tozları pislikleri suratıma çarptırıyor benim. Bu olay gerçekleşikten sonra yüzüm yandı falan ama hiçbir şey anlayamadım ben. Banyoya gittim sonra sıhhiye dairesine doğru gittim sıhhiyeciyi de arkadaşım benim baktım uyuyor. Kendi kendime sıhhiyenin defterine not ettim belki bir şey olabilir, tahkimat sırasında (buhar) hortumu koptu ve işçinin yüzüne çarptı diye yazdım. Diğer gün tıraş olurken baktım gözümde toz var gibi, siliyorum yine var gibi. Bir gözümü kapattım baktım gözüm görmüyor. Sonra doktora gittim, doktor acil ameliyat olacağını dedi. Ameliyat olursam yüzde 70 görmez yüzde 30 görebilirsin dedi ameliyat oldum. Yine de gözüm görmüyordu. Çok ağrılar çektim gözüm görmedi ama gitgide ağrılar arttı iğneler oluyorum fayda

etmiyor. 3-4 sene oluyor gözümü aldurdum protez göz yaptırdım. Bunu yaptırana kadar ağrıdan duramıyordum. Bu olaydan sonra tekrar çalışmaya devam ettim ama yer altında çalışamayacağımdan lambahaneyeye verdiler. Oradan emekli oldum. Çok hakkım yendi maluliyet, tazminat konusunda. O zaman da bu konular ile ilgili bir bilgim yoktu. Para mı alacağız, tazminat mı, maluliyet nedir? Doktorlar o zamanlar parasız iş yapmıyorlardı iyi bakması için o zamanın parasıyla iyi bir para verdik. Ancak gözüm hiç görmemesine rağmen doktor yüzde 24 maluliyet verdi. Çok az miktar para alabildik. Doktorun yüzünden hakkımı alamadım (Görüşmecisi 26).

Burada işçinin kazanın gerçekleşmesinde payı olmadığı açıkça görülecektir. Bununla birlikte böyle bir kaza olayı gerçekleştiğinde ocakta ilk müdahalenin yapılması gerekir. Ancak, görülüyor ki sıhhiyecinin görevini yerine getirmiyor, öyle ki iş kazasının kaydını bile işçi kendisi bizzat gidip alıyor. Bunun yanında işçi müdahale edilmediğinden ancak bir sonraki gün gözünün görmediğini fark ediyor. Malzemenin kelepçesinin sağlam olmaması veya bunu denetlemesi gerekenlerin görevini yerine getirmemesi, bunun yanında ocakta ilk tıbbi müdahalenin yapılmaması kaza geçiren kişinin ömür boyunca bedenlen kalıcı hasara uğramasına sebep olmuştur. İşçi yıllar boyunca ağrı çekmiş, en sonunda maliyetini kendisi karşılayarak protez göz yaptırmıştır. Böylelikle buradan ocakta denetimlerin yapılmadığı, herhangi bir kaza durumunda müdahale edilmediği ve iş kazası yaşayan işçinin kaza sonrası yaşadığı problemlere kayıtsız kalındığı sonucuna varılabilir. İşçinin yaşadığı bu olayda, var olan yasalardaki haklarından haberdar olmaması da dikkat çekilmesi gereken önemli bir sorundur:

2011'de bir iş kazası yaşadım, burnum kırıldı. Gama (tahkimat yapılan tahta direk) burnuma çarptı. Ayakta çalışırken önümdeki arkadaşın hatası elinden gamayı kaçırdı ve bana çarptı. Baş yukarı giderken kapak yapıyoruz kapağın üzerine gama atılıyor. Oradan sekip burnuma geldi. Hastaneye gidip rapor tutuldu, istirahat verildi. 15 gün istirahatta kaldım çalışıyor gibi ücretlerim ödenmeye devam etti. İş kazası bitmez hep var. İş güvenliği uzmanı var çalıştığımız yerde. İş kazası adli vakaya döndü. İşyerinde kaza geçirdiğimizde polis gelip ifadenizi alıyor. İş kazalarının devam etmesinin sebebini ben bilemem ama denetleme yapılması lazım yapmıyorlar. Ankara'dan iş güvenliği uzmanları geliyor ama denetlemiyorlar. Müfettiş aşağı iniyor, sonra denetleme yapmadan yukarı çıkıyor. Anayolda dolaşıp yukarı çıkıyor. Hep kömür diyorlar, istiyorlar önlem almıyorlar, tahkimat yapıldı mı kontrol etmiyorlar. Ben bilemem nasıl önleneceğini. Ama ister istemez arkadaşlar hata yapıyorlar. İşçi morali bozuluyor, sinir olup mühendis arkasından direk salladı, böyle şeyler de oluyor. Usta çavuşu uyardı

oraya gitme diye ama dinlemedi öldü. Ölümünün önüne geçilir ama mühendisler asansörden kuyuya inip hemen geri çıkıyorlar. Araştırmaları gerekiyor öylelikle çözülebilir. Ayağa çıkması, tahkimatı kontrol etmesi gerek mühendisin (Görüşmeci 1).

Görüşmeci 1'in söylediklerinden de görüleceği gibi maden ocaklarında yetkililer görevlerini yerine getirmiyorlar. Denetlemeler usulüne uygun yapılmıyor, yapılıyor gibi gösteriliyor. Üretim insan hayatından daha öncelikli görüldüğünden alınması gereken önlemler de alınmıyor. Bunun yanında işçi, "ben bilemem nasıl önlenir" diyerek her an maruz kaldığı durumla ilgili bile söz hakkına sahip olmadığını düşünüyor.

İşçi yaşadığı kazada tahta direği elinden kaçırdığı için arkadaşını hatalı görmektedir. Ancak madendeki çalışma koşulları düşünüldüğünde o kadar ağır bir işi yaparken çalışan yorulabilir, dikkati dağılabilir. İnsanın bir robot olmadığı düşünülünce baş yukarı ağır bir direği taşımaya çalışırken elinden kaçırması gayet doğal bir durumdur. Gerek işin ağırlığı gerek çalışma ortamı böyle durumlar yaşanmasına çok açıktır:

1972'de iş kazası yaşadım. Ortamda herhangi bir gaz olduğunda elektriği kesen devre kesici patladı. Kendi kendine infilak etti. Ellerim vücudumun bir kısmı yandı yüzüm ellerim ayaklarım. 2 defa yaşadım ayrı ayrı yerlerde. 2-3 arkadaş daha yandı benimle. Yakında bir kanal vardı oraya attım kendimi. Sonrasında kendimiz çıktık yer üstüne. Amele Birliği vardı o zaman oraya gittik. Epey uzak bir yerde 1 saat kadar. Ereğli Kömür İşletmesi (EKİ)'de bir doktor ilk müdahale yaptı sardı. 2 ay istirahat verdiler. Maluliyet aldık ama sadece küçük parmağım eğri kaldığı için buna maluliyet verdiler az bir miktar. Diğer taraflar iyileşti diye vermediler. 1982'de yine bir patlama oldu. Suya atarak kurtardık kendimizi. Patladıktan sonra aynı cihazlarla aynı işe devam ettik bir önlem alınmadı, şimdi değişmiş tabii. Bizimle ilgisi yok patlamasının. Aslında önlemi alınabilirdi, bizim dönemde bir sürü kişi yandı. Ancak şimdi değiştirmişler makineler eskiydi bizim dönemde. Biz bilmeyiz neden patladı, onu onlar bilirler. O zamanlar sağlık kontrolü yaparlardı ama yeterli değildi. O zaman devlette kuvvet yoktu. Sağlık eğitimleri, başka eğitimler yoktu. Artık cihazlar kuru oldu vb. eskiden bu kadar malzeme yoktu. İstenirse önüne geçilebilir ama geçmiyorlar. Yanmaz elbise vardı ama eldiven vb. yoktu diğer taraflarımız yanıyordu (Görüşmeci 2).

1976-77 miydi iş kazası yaşadım. Trafo kısa devre yapmış içeride o yüzden patladı. Bakım yapıyorduk ama koruyucu bir malzeme yoktu üstümüzde. 45 gün istirahatte kaldım. Elim sakat kaldı. Yüzüm gözüm yanmıştı, elimin derisi soyuldu hep. Tedaviyi hiç ihmal etmedim, merhemler süre süre geçti. Bizim dönemde önlemek için bir şey yapmadılar ama bizden sonra yenilendi. Onlar yapılıyordu ben emekli olmadım ondan korkumdan emekli oldum. Cenabı Allah kurtardı bizi işte. Doktor baca ağzında değil yukarıdaydı, esasında baca ağzında olması lazım. 3 kez trafo patladı bende. İş çok ağırdı, hayatım boyunca stresi kaldı üzerimde. Geçende kalp krizi geçirdim, ambulans 17 dakikada yetişti yoksa ölürdüm çoktan (Görüşmeci 3).

Görüşmeci 2 ve Görüşmeci 3'ün yaşadıkları kazada devre kesici teçhizatın kendiliğinden patladığını görmekteyiz. Bunun sebebi görüşmecilerin de belirttiği üzere cihazların eski olmasıdır. Görüşmeci 2, aynı dönemde birçok kişinin yandığını ve yine aynı cihazların kullanılmaya devam edildiğini vurgulamaktadır. Buradan bu iş kazasının yaşanmasının sebebi birçok kez patlama yaşanmasına rağmen hala bir önlem alınmaması, aynı malzemelerin kullanılmasıdır. Kaza yaşandıktan sonra ise gidilecek hastanenin bir saatlik mesafede olması da bir başka sorundur. Görüşmeci 2'nin bir parmağında kalıcı hasar oluşmuş ve vücudunun bazı bölümlerinde yanık izleri kalmıştır. Bu, verilen malzemelerin yeterli ve gerçekten koruyucu olmadığını göstermektedir. Eşi, Görüşmeci 2'nin psikolojik problemler yaşadığını ve hala zihinsel olarak da üzerinde etkilerinin olduğunu belirtmektedir.

Görüşmeci 3 ise gerekli önlemlerin alınmadığını, birçok kaza yaşadığını ve korkusundan emekli olduğunu söylemiştir. Yaşadığı kaza vücudunda yanıklara sebep olmasına rağmen kendi yöntemleriyle bundan kurtulmaya çalışmıştır. Ayrıca bu tür kazaların yaşandığı bölgede doktor olmadığını belirterek ocakta yaşanan kazaların yönetim tarafından ne kadar ciddiye alındığını göstermektedir:

2014'te kaza geçirdim, üretimde çalışırken göçük oldu taş geldi koluma, ilk müdahaleyi kendim yaptım atel yaptım sonra hastaneye gittim. yüzde 21 kaybım var, maaş başladılar ömür boyu. Görünmeyen kaza, yer altında engel olamayacak kazalardan biri, her şey telafi edilemez önüne geçemezsin. Kaza hayatımı her türlü etkiledi, maddiyatı geç manevi, psikolojik olarak kötü etkilendim İşçinin hatası yok, yer altı çok ayrı bir dünya tedbirini alamayacağın önüne geçemeyeceğin aklına gelemeyeceği şeyler var, amirin sıkıştırmasıyla üretime zorlamasıyla olabilir bunlar. Devletle işçi iş güvenliğim önemli diyerek işi yapmayabilir, ama özel sektörde en büyük nedeni budur, belirli bir

üretimi gerçekleştirmek zorunda yoksa işten atılabilir. Onun dışında bazen insanın morali bozuk oluyor, dikkatsiz olabiliyor herhangi bir şeyden kaza olma ihtimali var. İşçinin hatası yok, ufak tefek onun da hatası olsa da bütünüyle ona yükleyemeyiz (Görüşmeci 5).

3-4 defa iş kazası yaşadım. Gama kütleli vücuduma, tavandaydı ben direğe vuruyordum sekti kaşıma çarptı. 4-5 dikiş atıldı. Sadece istirahatte kaldım 15-20 gün, başka bir şey verilmedi. Ayağımı balta kesti, elime taş düştü. Dizimden ameliyat oldum, dizime taş düştü ön çapraz bağlarım yırtılmış iş yerinde oldu ama orada anlayamadım eve geldim evde nüksetti. Yaptığımız iş ağır iş, iş yerinde anlayamadım sıcaklıkla yorgunluğuyla. Eve geldim gece 12'de vardiyadan geldim yemeğimi yedim evde çocuk var diye kapının önünde içiyorum yere çömeldim bir sigara içtim. Ayağa kalkarken kalkamadım kilitlendi ayağım, diğer gün doktora gittim bir şey demeden. Meğerki iş kazasıymış bilmiyordum, yaptırmadım. 1 buçuk sene istirahatli kaldım 2 kere ameliyat oldum dizimden geçen sene. İstirahat paramı aldım sadece ama ikramiye gibi diğer haklardan yararlanamadım. Psikolojik olarak çok kötü etkiliyor, yanımda 3-4 kişi öldü, yaralandı. Aynı yere giriyoruz çalışmaya ya burada öldü bu diyorsun. Ayağım şuan kötü etkiliyor beni, daha tam geçmedi, 7 ay oldu ameliyat olalı bu ay başladım işe, ağır yapıyor tam iyi kullanamıyorum ayağımı. 1 buçuk seneden beri istirahatteyim (Görüşmeci 10).

Görüşmeci 10 birçok kez iş kazası yaşamıştır. En şiddetlisi ise en son yaşadığı taş düşmesi sonucu ön çapraz bağlarının koptuğu kazadır. İşçi yorgun geldiği için bir problem olduğunu fark edememiştir. Kaza yaşandıktan sonra işçinin muayene edilmesi gerekirken yapılmamıştır. Bu sebeple işçi ancak eve geldikten sonra fark etmiştir. Ancak böyle bir durum yaşandığında işçi bunun "iş kazası" olduğundan dahi haberdar değildir. Çok uzun süre istirahatte kalmasına rağmen işe dönmüş ancak hala ayağını kullanmakta zorlanmaktadır.

Yaşadığı kazalar işçiyi bedensel etkilemenin yanında psikolojik olarak da etkilemektedir. İşçi çalışma arkadaşlarını da kaybetmiştir. Bu, onu her gün yeniden aynı yerde çalışmaya devam ettiği için tekrar tekrar etkilemektedir:

Bir keresinde daha göçük oldu ama bir önceki yaşadığım bunun yanında devede kulaktı. Ağzım yüzüm dağıldı. 1991-1992 senesiydi galiba zaten sonrasında emekli oldum. Hala yüzümde çizikler ve izler var, kömür karasıdır o. Yüzüm ve burnum yarıldı. İlerleyebilmek için

kömürü aldığımız yerin arkasını göçertmeliyiz. Buna arka kesme deniyor, burayı göçertme görevi benim, buradaki direkleri kesip göçertiyoruz. Daha ben kesmeye bile başlamamıştım, gevşek bir direk vardı bütün yük ondaymış ona dokununca bütün hepsi göçtü. Kaçmaya çalıştım ne kadar kaçılabilirse ama tozdan göz gözü görmüyor, haa lambam var o da görmüyor, bağırarak aşağı indim. Oturur şekilde ilerlemeye çalışıyorum, sürekli arkamdan sel gibi kömür geliyor. Beni buradan al diye arkadaşşıma çağırıyorum, o bana gel diyor ama takatim yok. Arkamdan gelen postayla benim baltamda sürüklenerek geldi. Baltayı aldım elime, şuan aklıma geldikçe o anı yine yaşıyor gibi bir hal oluyorum. Bir zaman sonra toz toprak kesildi. Lambanın sağlam bile teli var o kopmuş, ben koparmadım onu Allah kopardı, şimdi sana getirsem koparamazsın öyle sağlam bir tel. Palaska kayışı var belimde deri hiç kopmayacak şey o bile kopmuş, Allah kopardı onu da. Nereye takıldıysa öyle kurtuldum, öldürmeyecek ya beni. Oradan hastaneye gittik 1 hafta yattım. Burnumu bağırırken diktiler, beni yatırdılar böyle. Eve geçtim orda da istirahatte kaldım. Kaç sene oldu ama hala aklıma geldikçe yaşıyor gibi oluyorum (Görüşmeci 11).

Görüşmeci 11 de diğer kaza yaşayanlar gibi işini yaparken, gevşek bir direk yüzünden göçük yaşıyor. Bu tahkimatın doğru biçimde yapılmadığını ve doğru biçimde yapılmış mı diye kontrol edilmediğini göstermektedir. İşçi burada sadece işini yapmaya çalışırken iş kazasına uğramıştır. Bu yaşadığı olay ise onda kötü bir etki bırakmıştır, yıllar sonra bile o anı aynı biçimde yaşadığını söylemiştir:

Ben kaza yaşadım ama küçük kazalar. Yukarıdan kavlak düştü, 2-3 dikiş attılar. Benim yanımda yaralanan oldu, kendim götürdüm hastaneye. Yer altında motora binip kafesten dışarı götürdük. Kulağından kan geliyordu. Kendini kaybetmemesi için konuştum kendine gel diye. Kulağından kan geliyordu, doktor eve göndermek istedi. Ben izin vermedim başka doktor çağırıldılar, kulağından şüphelenip beyin cerrahını çağırıldılar. Doktor bakınca ameliyat dedi, ameliyat oldu. Aslında hata çocuğun kendisinde yasak yere gidip iş çabuk bitsin diye içeri girip de alayım demiş, öyle olunca kazalandı. Ocakta olan kazaların yüzde 90'ını işçi hatası, işi bitirmek için acele ediyor kazalanıyor. 8 saatlik işi 3 saatte bitireyim diye uğraşılıyor bir an önce bu pisliğin tozun içinden çıkayım diyor. Bizden sonra kart sistemi çıktı ama yine kaçak göçek bir şeyler yapıyorlar. Grizu oluyor mesela, maskeyi belinde taşırsan takarsın sana 4 saat yeter, ama maske alan hiç yok. Eğer ocaklar aydınlık olsa o lambayı da almayacaklar, çalışırken hem ağır

hem engel oluyor. Aküsü var o yüzden 3-4 kilo, bir 3-4 kilo da gaz maskesi var, bununla çalışırsan zor oluyor (Görüşmeci 13).

Görüşmeci 13 yaşadığı kazaları küçük olarak nitelendirmektedir. Bunun yanında tanık olduğu kazada ise, aslında girmemesi gereken bir yere girdiği için işçiyi hatalı görmektedir. Ancak kendisinin de ifade ettiği gibi işçiler böyle ağır bir işi hızlıca bitirmek, günlük teslim etmeleri gereken kömür seviyesine ulaşabilmek için aslında girmemesi gereken alanlara bile girebiliyorlar. İnsanlar böyle bir ortamdan hızlıca çıkmak istiyorlar. Görüşmeci 13'ün belirttiği gibi işçiler maske ve lambayı almak istemiyorlar, çünkü iş çok ağır ve bunlarla çalışmak işi daha yorucu hale getiriyor. Bu sebeple işçi maske ve lambayı almıyor, yaşadığı kazaların sebebi kendi hatası demek, sadece dışarıdan bakarak söylenebilecek bir şeydir. Olayı bizzat yaşayan işçinin yapması gerekenleri yapmamasının arkasında çalışma ortamı, çalışılan malzemeler, işin yoğunluğu gibi yapısal faktörler bulunmaktadır.

Görüşmeci 13 gibi Görüşmeci 6 ve Görüşmeci 14 de yaşadıkları kazaları küçük olarak nitelendirmektedir:

Birkaç kez iş kazası geçirdim, büyük olmasa da. Parmağıma kazma vurdum, elimi sıkıştırdım (Görüşmeci 6).

Ufak tefek kazalar geçirdim, parmağın kopuyor ayağın sıkışıyor falan, onun dışında önemli bir şey yaşamadım (Görüşmeci 14).

Görüşmeci 6 kazaların yaşanmasını denetimlerin yapılmamasına, yeterli sağlık önleminin alınmamasına bağlamaktadır:

Yer altında yarım saat yürüyoruz çıkışa ulaşmak için. Sıhhiyeciler evraklarını düzenler acil değilse, acilse direkt hastaneye gidiyorsun. Sıhhiyecilerin ilk yardım bilgisi yok bizim gibi işçi, kaydını değiştirip sıhhiyeci olmuş. Doktor da yanılmıyorsam 2013 yılında geldi. Hastalandığımızda doktora gitmek için form doldurur, izin olursa giderdik. İşçi suçlu olduğumu düşünmüyorum. Denetim yok ben 4 yıl oldu bırakılı benim zamanımda yoktu. Denetim için şefler bir araya gelir yukarıdan aşağıya selamünaleyküm aleyküm selam selam verip giderdi (Görüşmeci 6).

İki arabanın arasına sıkıştı, ayağında çatlama oldu. Ağır yük kaldırınca belimi kıtlattım Tamamen işçi suçlu diyemeyiz, adam seni zoraki orada çalıştırıyor, benim işime seni senin işine beni gönderebi-

liyor. Malzemeleri de dört dörtlükte götürmüyorduk, bazen eldivenin toz masken olmayınca onlarsız çalışıyorsun. Aslında kontrol eden bir baş olması lazım, binde bir kontrol oluyor. Mesela müfettiş gelecekmış, öyle bir şey olunca haber veriyorlar onlar gelince de yukarda mallarını yapıp gidiyorlar. Müfettiş gelecek denince kendine bir çeki düzen verirsin zaten müfettişin gideceği çalışma yeri de bellidir (Görüşmeci 18).

Görüşmeci 18 ise maden ocaklarında herkesin yapması gereken işi yapmadığından, koruyucu malzemelerin kullanılmadığından ve bunun denetlenmediği için iş kazalarının yaşandığını savunmaktadır:

Ben iki kez iş kazası geçirdim. Birinde göçük oldu altında kaldım ve diğerinde tavan çöktü ayağım kırıldı. Kazalar yüzde 80 işçi kusuru nedeniyle meydana geliyor. Ancak işçi kusuru dememin nedeni şu, kimse işten anlamıyor, en başta mühendisler ve yöneticiler işi bilmesine rağmen idare onlarda ve temel problem bu aslında. İşin doğru yapılmasını sağlamıyorlar ve işin başında durup denetlemiyorlar. İşçiler acele edip özellikle mesai saati bitimine yakın işleri eksik yapıyorlar, böyle sorunlar da çok yaşanıyor. Senede 2 gün eğitim veriliyor, bununla sorun çözülemez. Geçirdiğim kazalardan sonra yüzde 11 oranında kalıcı iş göremez hale geldim ve sürekli iş göremezlik geliri almaya başladım, 1 yıl sonra kontrol muayenesinde iş göremezlik durumumun ortadan kalktığına karar verildi ve benden tazminat bile istendi (Görüşmeci 24).

Görüşmeci 24 ocaklarda çalışan kişilerin iş konusunda bilgisi olmadığını vurgulamaktadır. Kazaların temel sebebini buna bağlamaktadır. Bunun yanında denetim ve eğitimlerin de yeterli olmadığını savunmaktadır. Bununla birlikte kaza sonucu iş göremez hale gelen işçiden, daha sonra, iş göremezlik durumunun kalktığı gerekçesiyle, tazminat istenmesi gibi durumlar da yaşanmaktadır:

En çok yaşanan iş kazası göçük, bunun dışında dikkatsizlik ve dalgınlık yüzünden olan kazalar çok oluyor. Madenlerden başka çalışma alanı olmadığı için bu sektör tek ekmeek kapısı. Deniz seviyesininin 500 metre altında üretim yapılıyordu, artık 720 metreye iniliyor. Bu durum hem maliyeti artırıyor hem de çalışma ortamını daha riskli hale getiriyor. Yeni işe alınanlara 15 günlük bir eğitim verilerek iş başı yaptırılıyor. Bu bir eğitim olmaktan çok bir bilgilendirme/tanıtım etkinliği niteliğinde aslında. Meydana gelen iş kazalarının yüzde 80'i göçük. Bunun temel nedenleri yanlış malzeme, belli bir üretim kotasını tutturmak

için baskı yapılması vb. Örneğin, maliyet yüzünden tahkimat usulüne uygun yapılmadığında kaza kaçınılmazdır. Örneğin, degaj da usulüne uygun yapılmıyor. Hangi işe bakarsan bak, usulüne uygun yapılmıyor, yapılsa kazalar yok edilebilir. En temel sorun kontrol ve denetim, bu iş usulüne uygun yapılmıyor, mühendis, iş sağlığı güvenliği uzmanı vb. teknik personel madene inmiyor. 6331'e göre, üç ayda bir verilmesi gereken eğitimleri, ancak, senede bir kez yapıyoruz. Yalnızca bir formalite ve bunun yapıp yapılmadığı kağıt üzerinde denetleniyor (Görüşmeci 25).

Sonuç

İş kazaları işçilerin kusuru/kabahati olarak açıklanamaz. İş kazası olgusunun asıl nedenini anlamak için işçi çalıştığı koşullarla birlikte düşünülmelidir. Çünkü işçi çalıştığı ortamdan bağımsız değildir, bu ortam onun eylemlerini şekillendirmektedir. Bu ağır çalışma koşulları, hijyenik olmayan ortam, kullanılan malzemelerin eskiliği ve yetersiz oluşu, koruyucu malzemelerin ağır olması ve yapılan işi engellemesi, temel ihtiyaçların özgürce karşılanamaması, işçinin teknik ve hukuki bilgidен yoksun oluşu, yeterli eğitim almaması, denetimlerin olmaması veya yetersiz oluşu gibi birçok yapısal faktör iş kazalarının yaşanmasındaki görünürdeki "işçi hatalıdır" anlayışının aksine asıl sebeplerdir.

Böyle söylemekle, sosyal politika, sorunun nihai çözümü olarak idealize edilmemektedir. İş kazaları, karlılık ve karlılık düzeyini sürekli olarak artırma önceliğine göre işleyen kapitalist üretim düzeninden kaynaklanmaktadır. Kapitalist üretim tarzı da, bir de, maliyet unsuru olarak görülen sosyal politika önlemleri saf dışı edildiğinde, üretim mekanları, bütünüyle ölüm mekanları haline gelmektedir.

Sahadan elde edilen bulgular, işçiyi suçlayıcı yaklaşımları geçersiz kılmaktadır. Öncelikle işçilerin yakın olmayan mesafelerden çalışma yerine kendi imkanlarıyla gelmektedir. İşin sahip olduğu ağır karakter düşünüldüğünde her gün uzak mesafelere gidip gelmek işçiler için ekstra yorgunluk anlamına gelmektedir. İşin ağır olduğu göz önünde bulundurulursa çalışma saatleri bu iş için uzun ve ücret yetersizdir. İnsanlar her gün tehlikeli ve sağlıksız koşullarda çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Hala ilkel malzemelerle çalışan işçiler birçok olumsuz durumla karşı karşıya kalmaktadır. İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri uygun alan dahi bu çalışma ortamında mevcut değildir. Bu durumlar insanı hem psikolojik hem de fiziki olarak kötü etkilemektedir. Çalışılan ortam birçok iş kazasına ve meslek hastalığının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Yaşanan kazalar çoğu zaman işçinin müdahalesi dışında gelişmekte, çalışma ortamının getirdiği ve gerekli önlemlerin alınmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. İşe alımda teknik bilgiye sahip olma dahi önemsenmiyor.

İş, işi yaparken öğreniliyor ve böylelikle insan hayatı riske atılıyor. Bölgedeki insanların bu işi yapmaktan başka alternatifleri yok. Bunun yanında birçok işçi iş kazası kavramından dahi haberdar değil, böyle bir durum olduğunda nasıl tepki vereceğini ve hakkını nasıl savunacağını da bilmemektedir. Devletin bu meseledeki rolü ve mevcut sosyal politikalar görüldüğü üzere meseleye bir çözüm getirmemektedir. İşveren gerekli eğitimin verilmesi, denetimlerin yapılması görevini yerine getirmemektedir.

Zonguldak havzasında çalışan işçiler önceleri geçimlerini tarımla uğraşarak sağlayan köylülerdi. Devlet kömürün üretilmesi için başından beri katı müdahaleci tavrını kullanarak köylüleri madenlerde çalışmaya zorlamıştır. Zonguldak kömür havzasında mevcut çalışan işçilerin büyük bir çoğunluğu madende çalışmalarının yanı sıra kendi köylerinde de birtakım geçimlik işler yapmaya devam etmektedirler. Bu, buradaki işçi profilinin yarı-proleter bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Kömür madenciliğinin yapıldığı Zonguldak'ta başka bir çalışma alanı neredeyse yok. Bu sebeple işçilerin hayatlarını devam ettirebilmek adına kömür madenciliği sektöründe çalışmaktan başka çareleri bulunmamaktadır. Zonguldak kömür madenciliği havzasında devlet ocakları çalışabilecek kişilerin yalnızca küçük bir kısmını istihdam etmektedir. Böylelikle insanlar çalışmak için kayıt dışı sektöre yönelmekte ve ücret, sosyal haklar vb. birçoğundan mahrum kalmaktadırlar. Kayıt dışı sektörün var olması, sağlıksız ve güvencesiz bir çalışma hayatına neden olmaktadır.

Sahada elde edilen veriler sonucu iş kazalarına bakıldığında ise iş kazalarının yaşanmasında işçinin suçlanmasının analitik olmadığı görülecektir. Madende göçük, patlama, belli bir uzvun kopması vb. birçok kaza yaşanmaktadır. Ancak bu kazaların arka planına bakıldığında işçilerin kontrol edemediği, rutin işlerine devam ederken karşılaştıkları olaylar olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu ve bunun gibi olaylar işçinin hem kendi sağlık ve psikolojisini hem de çevresini kötü etkilemektedir.

Kaynakça

- Aydın, T.Ş. (2015) *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı Uygulamalarının İş Kazalarının Önlenmesi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aysan, M.E ve Kablay, S. (2017) "Türkiye'de Özelleştirmeler ve Kömür Madenciliği: Soma'da Maden İşçisi Olmak". *Ünye İİBF Dergisi*, 1, 1, 51-76.
- Bhaskar, R. (2011). *Reclaiming Reality: A Critical Introduction to Contemporary Philosophy*, Londra: Routledge.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2014) "Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Politika Belgesi III ve Eylem

- Planı 2014-2018". (https://www.aybu.edu.tr/isg/contents/files/ulusal_isgPolitikaBelgesi.pdf), (18.4.2019).
- Fişek, A.G. (2014) *Çalışma Yaşamında Sağlık Güvenlik*, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yayını, Ankara.
- Gedik, H. (1994) *TTK Zonguldak Havzası Yeraltı Maden Kazaları ve Nedenleri*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güvenç, S. (2015) *Yer Altı Maden İşletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Örnek Uygulama Gümüştaş Madencilik ve Tic. A.Ş Bolkardağ İşletmesinde İSG Uygulamaları ve Risk Değerlendirmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Güyağüler T. (2012) "Türkiye'de Meydana Gelen Grizu Patlamalarının İrdelenmesi ve Önlem Önerileri", *Türkiye 13. Kömür Kongresi Bildirileri Kitabı*. Maden Mühendisleri Odası Yayınları, Zonguldak, 45-51.
- Heinrich, H.W. (1950) *Industrial Accident Prevention: A Scientific Approach*, New York: McGraw-Hill.
- İSGİP (Türkiye'de İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Koşullarının İyileştirilmesi Projesi)(2015) *Çalışma Yaşamında Sağlık Gözetimi Rehberi* (http://www.isgip.gov.tr/wp-content/uploads/2015/11/isgip_saglik_gozetimi_rehberi1.pdf) (18.4.2019).
- İSG (İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi) (2019) "Hangi savaşta bu kadar arkadaşımızı kaybediyoruz? 2018 yılında en az 1923 işçi yaşamını yitirdi", (<http://isigmeclisi.org/19796-hangi-savasta-bu-kadar-arkadasimizi-kaybediyoruz-2018-yilinda-en-az-1923>) (29.5.2021).
- Kahveci E. ve Nichols T. (1992) "Zonguldak'ta Belirli Bölgelerde Yaralanmalar", *Türkiye 8. Kömür Kongresi Bildiriler Kitabı*, Maden Mühendisleri Odası Yayınları, Zonguldak, 269-278.
- Müftüoğlu, B. ve Taniş, B. (2010) "21. Yüzyılda Zonguldak Maden İşletmelerinde Çalışma Hayatı: Bir Kesit-Tek Gerçek", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 25, 185-216.
- Önder, S. ve Önder, M. (2010) "TK'ye Bağlı İşletmelerde Yaralanmalı İş Kazalarının Analizi. *Bilimsel Madencilik Dergisi*, 49, 3, 3-12.
- Özdemir G. (2018). "İş Sağlığının Ekonomi Politikası: Yöntemsel ve Politik Açılımlar/Sorunlar" Gürhan Fişek'in İzinde *Ortak Emek ve Ortak Eylem* (der. E. Karadoğan, G. Yenimahalleli Yaşar, N. Dertli, Ö. Millioğulları Kaya, S. Kablay ve T. Akpınar), Siyasal Kitabevi, Ankara, 31-41.
- Sarıkaya, İ. (2012) *Work and work accidents in the flexible working regime: The Zonguldak hard coal basin case*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Saymaz, İ. (2016). *Fitrat İş Kazası Değil, Cinayet*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- SGK (2018) "SGK İstatistik Yıllıkları" (http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari) (1.05.2020).
- Taşyürek, M. (2018) "Güvensiz Davranışlardan Kaynaklanan İş Kazalarının Düzeltici ve Önleyici Faaliyeti Nedir?." *Çalışma Ortamı Dergisi*, 155, 9-13.
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) (2010) *Madencilik Sektöründeki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
- Tuncer K. (1998) *Tarihten Günümüze Zonguldak'ta İşçi Sınıfının Durumu*, İstanbul: Göçebe Yayınları.
- Tülü, M. (2014) *İş Sağlığı Güvenliği Hizmetlerinde İş Sağlığı Güvenliği Profesyonellerinin Algı ve Beklentileri*, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.
- Uslu, V. (2014) *İşletmelerde İş Güvenliği Performansı ve İş Güvenliği Kültürü Algılamaları Arasındaki İlişki: Eskişehir İli Metal Sektöründe Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Wallerstein, I. (2002) *Tarihsel Kapitalizm*, İstanbul: Metis Yayınları.